

IRENEUSZ MILEWSKI

Wydział Historyczny
Uniwersytet Gdański

Pieniądz w *Vita Porphyrii episcopi Gazensis* pióra Marka Diakona¹

Streszczenie: W tekście przeprowadzono analizę relacji dotyczących pieniądza jakie pojawiają się w *Vita Porphyrii episcopi Gazensis*. W dziele Marka Diakona pieniądz pojawia się w kilku kontekstach, a mianowicie w działalności biskupstwa w Gazie, jako darowizny otrzymane przez palestyńskie Kościoły od dworu cesarskiego w Konstantynopolu (od cesarza Arkadiusza i jego żony Aelii Eudoksji) oraz pieniądza rozdawanego w ramach działalności dobroczynnej. Niestety w *Vita Porphyrii* nie odnajdujemy informacji na temat ówczesnych cen i płac. Wątpliwa jest również wartość poznawcza tego tekstu, także w kwestii zasadności wymienianych w nim sum pieniężnych.

Słowa kluczowe: antyczne chrześcijaństwo, ekonomia późnego Cesarstwa Rzymskiego, wczesne Bizancjum, Porfiriusz, biskup palestyńskiej Gazy, Marek Diakon, hagiografia wczesnobizantyńska.

Słowa kluczowe: antyczne chrześcijaństwo, ekonomia późnego Cesarstwa Rzymskiego, wczesne Bizancjum, Porfiriusz, biskup palestyńskiej Gazy, Marek Diakon, hagiografia wczesnobizantyńska.

Wprowadzenie

Wczesnobizantyńska literatura hagiograficzna z wielu względów nie jest wdzięcznym źródłem poznania historycznego. Sporo w niej toposów oraz różnorakich nieścisłości w relacjonowanych faktach znanych z innych przekazów źródłowych². Wiele do życzenia pozostawia również chronologia opisywanych zdarzeń. Teksty te mają jednak niezaprzeczalną wartość poznawczą. Często bowiem w sposób nie-

¹ Artykuł powstał w ramach prac nad projektem finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki (UMO-2015/17/B/HS3/00135).

² L. Rydén, *Gaza, Emesa, and Constantinople*, w: *Aspects of Late Antiquity and Early Byzantium. Papers read at a colloquium held at the Swedish Research Institute in Istanbul, 31 May-5 June 1992*, red. L. Rydén - J.O. Rosenqvist, Stockholm 1993, s. 133-137.

zamierzony, przez co raczej wiarygodny, przekazują one obraz życia codziennego na prowincji. Nie inaczej jest również w przypadku *Vita Porphyrii episcopi Gazensis*, pióra Marka Diakona. Tekst ten stanowi kwintesencję problemów badawczych charakterystycznych dla pism hagiograficznych. Niewiele wiemy o autorze tego dzieła, uczestniku opisywanych wydarzeń, trudno bowiem zweryfikować wartość poznaczą przekazanych przez niego informacji³. Nie wiemy również, kiedy tekst powstał w postaci znanej nam obecnie. Jeśli wierzyć zapewnieniom Marka Diakona, *Żywot* został spisany już w kilka lat po śmierci jego bohatera, biskupa Porfiriusza, krótko po 480 roku ery gazeńczyków (a więc po 420 roku)⁴. Nie ma wątpliwości, że *Vita Porphyrii* został poddany dość gruntownej redakcji. Najprawdopodobniej dokonano tego w połowie VI wieku, o czym świadczą pewne nawiązania do jednej z *Nowel* Justyniana Wielkiego⁵.

Vita Porphyrii, w wersji w jakiej znamy go obecnie, stanowi nie tyle *Żywot* co przede wszystkim relację ze zmagania tytułowego biskupa Porfiriusza z poganami w Gazie oraz opis jego podróży do Konstantynopola w pierwszych latach V wieku. Mimo licznych śladów późniejszych interpolacji, mimo tego, że większa część dochowanego do naszych czasów tekstu dotyczy okoliczności zburzenia świątyni pogańskich w Gazie, *Żywot* napisany został wedle wszelkich reguł gatunku. Warto wspomnieć, iż poza grecką wersją *Vita Porphyrii* do naszych czasów dochowały się dwie kolejne: gruzińska (odkryta dla zachodniej nauki u schyłku lat dwudziestych XX wieku)⁶ oraz słowiańska, spisana najprawdopodobniej w IX wieku w konstantynopolitańskim klasztorze Studiosa w języku cerkiewno - słowiańskim⁷. Zastanawiającym jest, szczególnie w tym drugim przypadku, w jakim celu dokonano przekładu interesującego nas tu tekstu? Czy jest to skutek fascynacji tłumacza po lekturze *Żywota*, czy też jakieś inne względy o tym zadecydowały? Czyżby *Żywot* miał być swego rodzaju „instruktażowym tekstem”, w jaki sposób wypełnić pogaństwo? Trudno cokolwiek tu wyrokować, faktem jednak jest, że kult św. Porfiriusza, biskupa Gazy, nie był nazbyt popularny ani w Palestynie a już tym bardziej w innych prowincjach

³ J.N.D. Kelly, *Złote usta. Jan Chryzostom – asceta, kaznodzieja, biskup*, Bydgoszcz 2001, s. 182-183.

⁴ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 103, ed. Marc le Diacre, *Vie de Porphyre, évêque de Gaza*, texte établi, traduit et commenté par H. Grégoire et M.A. Kugener, Paris 1930 (dalej cyt. Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii*).

⁵ Uwagi w kwestii autorstwa *Vita Porphyrii* oraz czasu jego powstania, por. I. Milewski, *Wstęp*, w: Marek Diakon, *Żywot św. Porfiriusza, biskupa Gazy*, tłumaczenie, komentarz, przypisy I. Milewski, Gdańsk 2003, s. 11 i nn., a ostatnio także T.D. Barnes, *Hagiography and Roman History*, Tübingen 2010, s. 260 nn. Por. także komentarze do dwóch najnowszych edycji *Żywota*, por. Marcus Diaconus, *Leben des heiligen Porphyrius*, Griechisch – Deutsch, eingeleitet und übersetzt von A. Hübner, Fontes Christiani 53, Freiburg – Basel – Wien 2013, s. 7 nn. oraz *La conversion de Gaza au christianisme. La Vie de S. Porphyre de Gaza par Marc le Diacre (BHG 1570). Édition critique, traduction, commentaire par A. Lampadaridi*, Subsidia Hagiographica 95, Bruxelles 2016, s. 12 nn.

⁶ I. Milewski, *dz.cyt.*, s. 22-32.

⁷ Tamże, s. 32.

Wschodniego Cesarstwa, nie mówiąc już o terenach poza jego granicami.

Marek Diakon, relacjonując kolejne etapy życia biskupa Porfiriusza, jego zmagania z gazeńskimi poganami, dość często nawiązuje do kwestii pieniężnych. Analiza tych relacji będzie przedmiotem naszych dociekań. Czytamy w nich o finansach zarządzanego przezeń biskupstwa, o działalności dobroczynnej, a przede wszystkim o szczodrych darowiznach pieniężnych, jakie biskupstwa palestyńskie otrzymały z rąk pary cesarskiej, Eudoksji i Arkadiusza.

1. Pieniądz w działalności biskupstwa w Gazie.

Auto *Żywota* przekazuje niewiele danych na temat ekonomicznych aspektów funkcjonowania biskupstwa w Gazie, w mieście które na przełomie IV i V wieku w przeważającej mierze było pogańskie⁸. Podaje jednak dość precyzyjną informację na temat zasobności kościelnego skarbcza w Gazie. Kiedy wraz z Porfiriuszem udawali się na dwór cesarski do Konstantynopola, na pokrycie kosztów podróży Marek opróżnił zawartość kościelnego skarbcza, w którym znajdowały się 43 solidy, a dodatkowo jeszcze wziął ze sobą „trzy księgi”, które w razie konieczności można było spieniężyć⁹. Najprawdopodobniej były to zwoje lub też kodeksy zawierające księgi Pisma Świętego (lub tylko Ewangelie)¹⁰.

Informacje na temat pieniądza w działalności gazeńskiego biskupstwa pojawiają się również w relacjach ukazujących okoliczności konsekracji *Eudoksjane*, bazyliki wybudowanej na miejscu zburzonego Manejonu¹¹. Porfiriusz nie szczędził przy tym na wydatkach¹² nakazując z tej okazji rozdawanie jałmużny, co swym charakterem bardziej przypomina analogiczne uroczystości z okresu wczesnego cesarstwa¹³. W relacji czytamy o datkach w wysokości od 6 do 10 miedziaków (w tekście nazywanych obolami)¹⁴. Na ich pokrycie Porfiriusz wydzielił pewną sumę z dochodów biskupstwa gazeńskiego, zaznaczając przy tym, iż jeśliby z jakichś powodów nie

⁸ F.R. Trombley, *Paganism in the Greek World at the End of Antiquity. The Case of Rural Anatolia and Greece*, „Harvard Theological Review” 78 (1985), s. 327 nn.

⁹ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 34. I. Milewski, *A Few Remarks on the Terminology of Coin Units in Greek Patristic Literature of the Fourth Century*, „Münstersche Beiträge zur Antiken Handelsgeschichte” 21/2 (2002), s. 27.

¹⁰ O tym, iż niewypłacalni podróżni „płacili” czasami tego typu „dobrem” czytamy między innymi u Hieronima, por. Hieronymus, *Vita Hilarionis* 35 – 36, *Patrologia Latina* 23. Natomiast kodeks zawierający Ewangelie mógł osiągnąć cenę 18 solidów, por. *Apophthegmata Patrum, De abbate Gelasio*, *Patrologia Graeca* 65, 145-146. W przypadku tej relacji brak jednak dokładniejszych danych na temat jej zawartości, artyzmu wykonania czy też stanu zachowania.

¹¹ G. Mussies, *Marnas God of Gaza*, w: „Aufstieg und Niedergang der römischen Welt” 18/4 (1990), s. 2412 nn.

¹² Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 92.

¹³ S.Mrozek, *Prywatne rozdawnictwa pieniędzy i żywności w miastach Italii w okresie Wczesnego Cesarstwa*, Warszawa – Poznań 1973, s. 72 nn.

¹⁴ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 94. Por. także I.Milewski, *Pieniądz w greckiej literaturze patrystycznej IV wieku (na przykładzie pisma kapadockich Ojców Kościoła i Jana Chryzostoma)*, Gdańsk 1999, s. 98.

rozdawano tych pieniędzy w Gazie, wówczas należało przekazać je na wsparcie biedaków w Cezarei Palestyńskiej¹⁵.

Kolejna informacja dotycząca pieniądza, jaką odnajdujemy w *Vita Porphyrii*, jest dość niejasna. Wynika z niej, że biskup Porfiriusz chcąc odwdzińczyć się pewnym kobietom za pomoc, udzielone mu schronienie w czasie pogromu chrześcijan w Gazie, (z chronologii opisywanych wydarzeń wynika, że doszło doń na kilka lat przed śmiercią Porfiriusza) polecił wypłacić im gratyfikacje pieniężne. Kobieta o imieniu Salafta oraz jej baka przez bliżej nie określony czas miały otrzymywać po 4 sztuki srebra dziennie (co nawet tylko w przypadku sylikwy, najmniejszego wówczas srebrnego nominału, byłoby sporą sumą), jej ciotka zaś jednorazowo obdarowana została solidem¹⁶. Takie sumy podaje kodeks oksfordzki *Żywota* stanowiący w przeważającej mierze podstawę dla edycji *Belles Lettres* (Kugener-Gregoire). W kodeksie jerozolimskim *Żywota*, stanowiącym podstawę dla edycji Teubnera z końca XIX wieku, odnajdujemy już inną sumę: zamiast 4 silikw wspomina się o 80 drachmach¹⁷, co na niewiele się jednak zdaje. Nie wiemy bowiem jaką jednostkę pieniężną miał na myśli autor relacji nazywając ją drachmą, nawet jeśli byłaby to tylko jednostka obrachunkowa.

2. Darowizny cesarskiego dworu dla palestyńskich biskupstw.

Ważnym elementem *Vita Porphyrii* jest opis podróży palestyńskich biskupów do Konstantynopola oraz rzekomo mających tam miejsce audiencji na dworze cesarskim. Celem misji było uzyskanie cesarskiej zgody na zniszczenie świątyń pogańskich w Gazie. Jest raczej wątpliwym, aby prowincjonalny biskup, nawet z protekcji jednego z dworskich eunuchów, Amancjusza (najprawdopodobniej fikcyjna postać) trafił przed cesarskie oblicze. To bardziej więc topos, jakich wiele w tekstach hagiograficznych. Na koniec pierwszej audiencji u cesarzowej Eudoksji, Porfiriusz oraz towarzyszący mu duchowni otrzymali po pięćdziesiąt solidów¹⁸. Autor *Żywota* wspomina również o nadaniu przez parę cesarską przywilejów podatkowych dla biskupstw w Gazie oraz w Cezarei Maritimie¹⁹. Natomiast dla potrzeb budowy bazyliki w Gazie, cesarzowa przekazała Porfiriuszowi dwa kentenaria złota (200 funtów)²⁰. Eudoksja dofinansowała również budowę tamtejszego *kseudodocheionu*, zajazdu dla podróżnych, w którym mieliby znaleźć oni darmowe schronienie przez

¹⁵ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 94.

¹⁶ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 100. Por. J. Jundziłł, *Pieniądz w łacińskiej literaturze chrześcijańskiej późnego Cesarstwa Rzymskiego*, Warszawa 1984, s. 18, 21.

¹⁷ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 100. Uwagi w tej kwestii por. Marek Diakon, *Żywot Porfiriusza biskupa Gazy*, s. 165, przypis 349.

¹⁸ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 41. Por. tamże, 54.

¹⁹ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 46, 48-50.

²⁰ C. Moririsson, G. Dagrón, *Le Kentenaria dans les sources byzantines*, „Revue Numismatique” 6 (1975), s. 157; J.P. Callu, *Le „centenarium” et l’enrichissement monétaire au Bas-Empire*, „Ktéma” 3 (1978), s. 305 – 306.

co najmniej trzy dni²¹. Na koniec pobytu w stolicy biskupi otrzymali od cesarzowej po 100 sztuk złota, a dodatkowo jeszcze Jan, biskup Cezarei otrzymał 1000 sztuk złota na wsparcie jego Kościoła²². Natomiast cesarz Arkadiusz, w czasie pożegnalnej audiencji, każdemu z biskupów ofiarował 20 funtów złota²³ oraz po 50 solidów na pokrycie kosztów powrotnej podróży²⁴. Trudno wyrokować w kwestii historyczności opisanych powyżej wydarzeń, tym bardziej również wspomnianych sum pieniężnych. Jeśli jednak biskupom rzeczywiście udało się dotrzeć ze swoją sprawą na dwór, zapewne szczerze zostali obdarowani przez cesarskich małżonków, a w takim przypadku zasadność wysokości podanych sum jest mimo wszystko kwestią drugorzędną.

3. Administracja państwowa, korupcja i konfiskaty mienia.

W *Vita Porphyrii* odnajdujemy również inne nawiązania do funkcjonowania Imperium Rzymskiego na przełomie IV i V wieku. Przy tej okazji pojawia się między innymi wątek przekupnego urzędnika cesarskiego. Hilariusz, bliżej nie określonej rangi urzędnik, mający nadzorować zamknięcie świątyń w Gazie w 398 lub 399 roku (decyzja w tej mierze miała zapaść w skutek pierwszej misji diakona Marka w Konstantynopolu), rzekomo przekupiony przez pogan, zezwolił na dalsze funkcjonowanie miejscowego *Marnejonu*²⁵. Jest to jednak mało prawdopodobne, gdyż niewywiązanie się z powierzonego zadania skutkowałoby dla urzędnika poważnymi sankcjami, po zarzut o *crimen laesae maiestatis* włącznie, za co groziło co najmniej wygnanie, a w niektórych przypadkach nawet kara śmierci. Nie można jednak wykluczyć bardziej racjonalnego wytłumaczenia dla opisanego zdarzenia. Hilariusz nie zdecydował się na zamknięcie miejscowej świątyni Zeusa widząc, już na miejscu w Gazie, że wzbudzi to powszechny sprzeciw w mieście, które w przeważającej mierze nadal było pogańskie. Wspomniana świątynia zaś pełniła również funkcję wyroczni, której sława wychodziła daleko poza granice południowej Palestyny.

Marek wspomina również o konfiskacie majątków dostojników cesarskich (z relacji wynika, że zdarzenie miało miejsce w czasach Teodozjusza Wielkiego), którzy w taki sposób zostali ukarani za swoje „kryptopogaństwo”²⁶. Inny zaś z cesarskich urzędników, Kynegiusz (w tym przypadku postać fikcyjna²⁷), któremu powierzono zadanie zburzenia świątyń pogańskich w Gazie, otrzymał na ten cel od cesarzowej

²¹ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 53.

²² Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 53.

²³ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 54. Por. także I. Milewski, *Pieniądz...*, s. 54 nn.

²⁴ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 54. Por. także Tiersch C., *Johannes Chrysostomus in Konstantinopel (398-404). Weltsicht und Wirken eines Bischofs in der Hauptstadt des Oströmischen Reiches*, Tübingen 2002, s. 206 nn.

²⁵ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 27.

²⁶ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 51.

²⁷ I. Milewski, *Wstęp*, s. 33-34.

specjalne środki (bez podania ich wysokości)²⁸.

4. Pieniądz w innych dziedzinach życia

W *Vita Porphyrii* odnajdujemy również nawiązania do pieniądza w innych dziedzinach życia. Autor *Żywota*, a zarazem jeden z jego bohaterów, Marek Diakon wspomina chociażby o wykonywanej przez siebie profesji. Był kaligrafem, a uprawiany fach miał gwarantować mu przyzwoity dochód²⁹. Zasadność tego stwierdzenia potwierdzają również inne późnoantyczne relacje źródłowe³⁰. Kolejne nawiązanie do pieniądza odnajdujemy w opisie misji w jaką Porfiriusz, wtedy jeszcze *staurophylaks* w Kościele jerozolimskim, wysłał Marka do Tessalonik. Marek wyposażony w pełnomocnictwa miał spieniężyć majątek odziedziczony przez Porfiriusza po rodzicach. Uzyskawszy od zleceniodawcy drobną sumę na pokrycie kosztów podróży (jej wysokość nie została podana) Marek udał się więc do Macedonii, gdzie wywiązał się z powierzonego mu zadania: majątek spieniężył, a uzyskany dochód podzielił pomiędzy spadkobierców. Część Porfiriusza wynosiła 3 tysiące solidów, a z podzielonej gotówki, jaką pozostawili jego rodzice, miał on uzyskać dodatkowe 1400 solidy. Do Jerozolimy Marek przywiózł łącznie 4400 sztuk złota oraz sporą ilość ruchomości odziedziczonych przez jego przyjaciela: odzież oraz srebrne naczynia³¹. Część otrzymanej sumy Porfiriusz rozdał pomiędzy miejscowych biedaków, resztę posłał innym palestyńskim biskupstwom oraz egipskim mnichom (bez podawania szczegółów). Natomiast część sreber przetopił na naczynia liturgiczne, resztę zaś spieniężył i rozdał pomiędzy potrzebujących³².

Pieniądz w *Vita Porphyrii* pojawia się jeszcze dwukrotnie, a mianowicie kiedy jego autor wspomina o trzech solidach, jakie chciano wręczyć matce siedmioletniego chłopca, który jako medium przekazuje gazeńskim chrześcijanom „wolę Bożą” w sprawie miejscowego Marnejonu³³. Według autora *Żywota* manichejczycy przyciągali ludzi, także wielu chrześcijan, do swej „fałszywej religii” podarkami pieniężnymi³⁴. To ostatnie, to oczywiście jedno z wielu stwierdzeń deprecjonujących przeciwników w wierze, jakich wiele w późnoantycznej literaturze patrystycznej.

Jaki więc obraz jawi się nam po analizie wyłuskanych z *Vita Porphyrii* informacji dotyczących pieniądza? Rzec by można, że dość ułomny. Po pierwsze ze wzglę-

²⁸ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 51. Por. także *Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. 2 (A.D. 395-527), red. J.R. Martindale, Cambridge 1980, s. 331.

²⁹ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 5; 9.

³⁰ *Edictum Diocletiani de pretiis rerum venalium VII, 1, 39 – 40*, *Edykt Dioklecjana o cenach towarów wystawionych na sprzedaż*, w: „Fontes Historiae Antiquae” IX, tł. A. i P. Barańscy, opracowanie P. Janiszewski, Poznań 2007, 53; Palladius, *Historia Lausiaca* 45, ed. C. Butler, *The Lausiaca History of Palladius*, vol. 2: *The Greek Text edited with introduction and notes*, Cambridge 1904, s. 133.

³¹ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 6.

³² Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 9.

³³ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 68.

³⁴ Marcus Diaconus, *Vita Porphyrii* 85. Por. komentarz do tej kwestii w polskiej edycji *Żywota*, s. 156, przypis 304.

du na wątpliwą historyczność wydarzeń opisanych przez Marka Diakona, przede wszystkim ich wspólnej z biskupem Porfiriuszem podróży do Konstantynopola. Także część wymienionych w tekście sum pieniężnych należałoby uznać za topiczną, podobnie jak sposoby określania przedziałów czasowych jak również podawanie liczby osób biorących udział w konkretnym wydarzeniu³⁵. Mimo tych wątpliwości tekst Marka Diakona dostarcza nam wiele informacji na temat gospodarki rzymskiej przełomu IV i V wieku, przede wszystkim jednak jest cennym źródłem do poznania okoliczności chrystianizacji wschodniorzymskiej prowincji.

Literatura

1. Źródła

Apophthegmata Patrum, w: „Patrologia Graeca” 65, col. 71-442.

Hieronymus, *Vita Hilarionis*, w: „Patrologia Latina” 23, col. 29-54.

Marc le Diacre, *Vie de Porphyre, évêque de Gaza*, texte établi, traduit et commenté par H. Grégoire et M.A. Kugener, Paris 1930.

Marcus Diaconus, *Leben des heiligen Porphyrius*, Griechisch – Deutsch, eingeleitet und übersetzt von A. Hübner, *Fontes Christiani* 53, Freiburg – Basel – Wien 2013.

La conversion de Gaza au christianisme. La Vie de S. Porphyre de Gaza par Marc le Diacre (BHG 1570). Édition critique, traduction, commentaire par A. Lampadaridi, *Subsidia Hagiographica* 95, Bruxelles 2016.

2. Opracowania

Barnes, T.D., *Hagiography and Roman History*, Tübingen 2010.

Callu, J.P., *Le „centenarium” et l’enrichissement monétaire au Bas-Empire*, „Ktéma” 3 (1978), s. 121-136.

Fehling, D., *Die Quellenangaben bei Herodot. Studien zur Erzählkunst Herodots*, Berlin – New York 1971.

Kelly, J.N.D., *Złote usta. Jan Chryzostom – asceta, kaznodzieja, biskup*, Bydgoszcz 2001.

Mehrlein, R., *Drei*, w: „Reallexicon für Antike und Christentum” 4 (1959), s. 269-310.

Milewski, I., *A Few Remarks on the Terminology of Coin Units in Greek Patristic Literature of the Fourth Century*, „Münstersche Beiträge zur Antiken Handelsgeschichte” 21/2 (2002), s. 24-43.

Milewski, I., Wstęp, w: Marek Diakon, *Żywot św. Porfyriusza, biskupa Gazy*, tłumaczenie, komentarz, przypisy I. Milewski, Gdańsk 2003, s. 1-85.

Mussies, G., *Marnas God of Gaza*, w: „Aufstieg und Niedergang der römischen Welt” 18/4 (1990), s. 2412-2457.

Prosopography of the Later Roman Empire, vol. 2 (A.D. 395-527), red. J.R. Martindale, Cambridge 1980.

Ryden, L., *Gaza, Emesa, and Constantinople*, w: *Aspects of Late Antiquity and Early Byzantium. Papers read at a colloquium held at the Swedish Research Institute in Istanbul, 31 May -5 June 1992*, red. L. Rydén - J.O. Rosenqvist, Stockholm 1993, s. 133-144.

³⁵ Uwagi na temat cyfr i liczb przytaczanych w antycznej literaturze greckiej, por. R. Mehrlein, *Drei*, „Reallexicon für Antike und Christentum” 4 (1959), s. 269 nn; D. Fehling, *Die Quellenangaben bei Herodot. Studien zur Erzählkunst Herodots*, Berlin – New York 1971, s. 155-167 (rozdział: *Typische Zahlen und ihre Verwendung bei Herodot*); K. Ruffing, 300, w: *Herodots Quellen - die Quellen Herodots*, red. B. Dunsch - K. Ruffing, Wiesbaden 2013, s. 201 nn.

Ruffing, K., 300, w: *Herodots Quellen - die Quellen Herodots*, red. B. Dunsch - K. Ruffing, Wiesbaden 2013.

Tiersch, C., *Johannes Chrysostomus in Konstantinopel (398-404). Weltsicht und Wirken eines Bischofs in der Hauptstadt des Oströmischen Reiches*, Tübingen 2002.

Trombley, F.R., *Paganism in the Greek World at the End of Antiquity. The Case of Rural Anatolia and Greece*, „Harvard Theological Review” 78 (1985), s. 327-352.

Money in *Vita Porphyrii episcopi gazensis* by Marc the Deacon

Summary: The paper analyses the reports regarding money which appear in the *Vita Porphyrii episcopi gazensis*. In the work of Marc the Deacon, money appears in several contexts: as involved in various activities of the bishoprics in Gaza; as a donation to a church given by the imperial court (the emperor *Arcadius* and his wife the empress *Aelia Eudoxia*); and as sums donated to charity (also by the bishopric of Gaza). However, in *Vita Porphyrii* we find no information about the prices and wages of the time. Another problem is the credibility of the reports when it comes to the amounts of money mentioned. Unfortunately, it is extremely difficult to verify their credibility with any degree of certainty.

Keywords: Ancient Christianity, economy of the Later Roman Empire, early Byzantium, Porphyrius, bishop of Palestynian Gaza, Marc the Deacon, early Byzantine hagiography